

LA SOCIOLOGIA DE LA CULTURA I LA PROBLEMÀTICA ACTUAL DE LA SOCIETAT DEL BENESTAR

Bartomeu Mulet Trobat

RESUM: Aquest treball és un intent d'analitzar, des de la sociologia de la cultura, les contradiccions i els conflictes que es plantegen i es generen a la societat del benestar des de la crítica a la modernitat i a la postmodernitat. Cultura, crítica a la modernitat, canvi social, estructura social, vida quotidiana i la problemàtica que en aquests àmbits s'albira són els conceptes clau d'aquest treball.

ABSTRACT: In this work we try to analyze, from the point of view of the Sociology of the Culture, the contradictions and conflicts which appear in the Wellbeing Society, from then criticism to the modernity and to the post-modernity. Culture, Criticism to the modernity, Social change, Social structure, Day to day life and the problems that are glimpsed in this fields are the key words of this article.

Introducció

La sociologia contemporània està preocupada pels problemes generats pel model de societat que ens ha tocat viure a l'àmbit de la cultura occidental. Preocupació que es veu com un element més de conformació de la mateixa disciplina científica. Atès que la sociologia com a ciència té un cert paral·lelisme amb l'evolució de la societat, i més si tenim present que vivim en una dinàmica de canvi accelerat, cal entendre la necessitat d'anàlisi dels lligams entre l'estructura de la societat actual i el lloc que ocupa la cultura que es genera en aquesta societat, mitjançant les eines de mentalització, de socialització i d'educació de què disposa aquesta.

En una societat tan complexa com la contemporània, especialment en les relacions estructurals, on la realitat no pot tenir una explicació unidireccional, on la confluència de factors o fenòmens és diversa, la cultura, la socialització i l'educació en un sentit ampli i social són tres elements més de la xarxa de factors socials que conformen aquesta realitat macrosocial.

Per altra banda, la sociologia no és l'única explicació que es pot oferir d'aquesta realitat, atès que molts dels factors que constitueixen la realitat són també, i especialment, econòmics. Factors que probablement són els dominants a la civilització actual, i per

tant, fortament condicionants de la resta. Però no em vull resignar a llevar protagonisme al tema de la cultura, que crec important per entendre les problemàtiques vigents originades a l'estructura del món modern. La cultura és l'empremta humana en la societat, és l'element social que marca la diferència amb altres espècies (Tezanos, F. 1992. Pàg. 78).

Cultura, joventut, societat del benestar, modernitat, vida quotidiana, canvi social, Estat de benestar, conflictes socials, situacions anòmiques, són els conceptes que en aquest treball queden barrejats i procuram contextualitzar en la problemàtica actual que viu la societat occidental en la seva autojustificació en una sèrie de contradiccions, que alguns anomenen crisi.

1. Societat del benestar o societat tecnocràtica. Una visió des de la cultura social

Si definim la societat capitalista actual com a postindustrial i tecnocràtica, veiem que condiona la cultura social i antropològica actual, ja que la tecnologia resulta un element condicionador de cada cultura, si més no definidor, fins i tot pot resultar una eina deculturadora per la seva influència en les maneres de vida de cada societat concreta, sobretot, quan esdevé un element de pressió i de conformació dels hàbits de vida. (Gómez, M.; Sánchez, M.; De la Puerta, E. 1992).

La universalització de les problemàtiques, l'intent de l'estandardització cultural com a fenomen sociocultural que vivim, ens fan tenir una certa sensació d'impotència davant les cultures dominants. Per exemple, la creixent urbanització de la societat ens fa perdre de perspectiva les cultures no urbanes, més tradicionals o rurals, i ens manifesta una generació de noves necessitats que la societat no sap, no pot o no vol satisfer. Si més no, amb els paràmetres de les subcultures no dominants, i per això la societat necessita compensar noves desigualtats culturals i educatives, per això creixen noves formes d'exclusió social i de desequilibris entre les diverses cultures, ateses la jerarquització cultural existent i la seva diversitat en el conjunt del món (Sánchez-Horcajo, J. J. 1979). Territori i cultura, identitat cultural, diversitat cultural, multiculturalitat, fins i tot interculturalitat són conceptes i elements socioculturals que queden manipulats, descontextualitzats, en el marc de la modernitat, o de la postmodernitat per altres.

La societat del benestar disposa, a l'àmbit cultural de les Illes, concretament a Mallorca, de multitud d'exemples que ens poden ajudar a comprendre de manera molt clara el que volem dir quan ens referim a la mentalització i les condicions de vida en aquest tipus de societat a què ens referim, atesa la seva evolució, en qualsevol sector de la realitat, social, econòmic, cultural, etc.

La realitat social es torna complexa i contradictòria, malgrat que en certs aspectes ens resulti més desenvolupada i amb més amplitud de serveis: socials, educatius, culturals, en definitiva, de benestar social, i on l'Estat benefactor compleix la seva funció equilibradora i correctora de desigualtats socials, mentre no formis part de la població exclosa de les esmentades demandes o no superis les barreres burocràtiques que ofereix la maquinària estatal (Rodríguez, G., comp., 1991).

Atesa l'evolució històrica diversa que han pogut sofrir les diverses subcultures, ens interessa exemplificar algunes qüestions i matisar per què afirmam el que afirmam, ja que la de Mallorca, i de les Illes en general, passa de ser, en conjunt, una societat eminentment rural a ser una societat eminentment urbana, sense perdre del tot algunes expressions de la vida tradicional, en formes concretes d'evolució cap a la societat del

benestar, amb les seves pròpies contradiccions. (Alarco, C. 1981; Cela Conde, C. J. 1979). A la vida quotidiana ens trobam molts d'aquests aspectes, amb un fenomen característic: la balearització a nivell desenrotllista, per exemple. Crec que la sociologia ens pot ajudar a comprendre aquesta realitat des de l'àmbit sociocultural, en el sentit d'aportar eines d'explicació dels fenòmens depredadors de la societat actual en detriment de formes de vida tradicionals, sovint sense superar-les en profunditat.

L'estandardització cultural, fruit de la modernització de la societat, la mundialització de les problemàtiques, el veïnatge universal, no ha fet que desapareguin els desequilibris geopolítics i culturals, que es reflecteixen a l'estructura jerarquitzada de les cultures i a les noves formes on es manifesta l'estratificació social, fins i tot la mateixa dinàmica de la societat ens pressiona perquè interioritzem les noves formes culturals com un fet lliurement acceptat, depenem del cotxe, de les autopistes, dels ordinadors i progressivament de formes sofisticades com la Internet, les autopistes de la informació, que conformen les nostres relacions humanes i socials, i tenen poc a veure amb les tradicionals, que propiciaven una relació més microgrupal (Goldthorpe, J. E. 1977. Pàg. 132-188).

Les comoditats que ens ofereix el desenrotllisme de les societats modernes ens fan perdre de vista, d'una manera força accentuada, la problemàtica de les noves formes de control, típiques d'una societat burocratitzada i complexa en la seva organització, una societat de constants conflictes socials, de relacions de poder, on el que es manifesta de forma aparent no és real, sinó superficialment real, molta façana i poc contingut, on entren en joc noves fórmules de persuasió i d'organització social que condicionen el nostre comportament d'una manera que ens fa assumir noves formes d'adaptació social, per tal de no quedar exclosos de la dinàmica social (Berlain, J. 1990).

És per això que alguns autors parlen de l'ocult que envolta la modernitat (Bonete, E. 1995), si més no, de les contradiccions de la modernitat (Berger, P. L.; Luckmann, T. 1967), o en termes de crítica a la modernitat (Touraine, A. 1993), en un sentit de crisi de la modernitat, de la societat del benestar en conjunt. Fins i tot de crítica a la postmodernitat (Berger, P. L.; Kellner, H. 1985).

Viure en una societat amb les característiques de la societat a què ens referim ens comporta pensar en termes d'un model de societat urbanotecnocràtica, on el mercantilisme cultural i social resulta ser un element més d'aquesta dinàmica de convivència liberal burgesa i ciutadana que difícilment ens pot ajudar a ser més lliures que en unes circumstàncies en què l'estructura de la llibertat (Giner, S. 1971) afavorís un igualitarisme més autèntic i no tan individualista.

La societat actual, aparentment molt diversa i diversificada, viu un procés d'estandardització cultural, tot tenint presents elements diversificadors, però sempre en un marc de control jeràrquic de la situació i de l'estructura social. Vivim tan condicionats per les modes, els tòpics, les pressions, les tendències, les noves formes de control, que moltes vegades no resulten manifestes, i només els que són conscients de la realitat poden descobrir els lligams que tenim en aquest procés evolutiu d'una societat de canvi, però sense gaires transformacions estructurals, d'un autèntic canvi de les relacions socials i humanes.

La cultura actual de la façana i de la superficialitat prové, en gran mesura, del règim de vida que vivim, dels condicionants socioeconòmics i polítics, de l'estructura social o forma d'organització social, i per tant, del tipus de mentalització en què estam immersos, segons el model de societat que se'ns imposa, i ens preocupa la manera de subvertir aquesta realitat no dependent exageradament dels experts tecnocràtics, sinó a partir de les seves vivències.

Ens resulta difícil fugir d'aquest model de convivència amb noves formes de dirigisme cultural, de convivència, de conflictes socials, un model de vida que ens condiciona molts d'aspectes de la salut, de la quotidianitat, de la qualitat de vida, en definitiva, de la vida mateixa, amb la creació artificial de noves necessitats, sense haver satisfet les anteriors, especialment les bàsiques. I això que en el present moltes demandes socials vindicades a la societat del benestar es cobreixen molt més àmpliament que abans: més escolarització, molt menys analfabetisme, més salut, més anys de vida, més possibilitats de benestar, però segueixen les desigualtats, l'analfabetisme funcional, noves malalties, i noves necessitats per cobrir per evitar les disfuncionalitats que aquesta societat provoca, no sempre resoltes acceptablement per considerar que tot això vol dir qualitat de vida. És quan es veuen les deficiències, no tan sols de la societat del benestar, sinó de l'Estat del benestar, que neix per cobrir algunes de les necessitats que ha anat generant aquesta societat del benestar en el context de la modernització (Giddens, A. 1992).

L'Estat del benestar no acaba de funcionar, fins i tot pareix que entra en crisi, ja que com a eina de canvi social i reformista no soluciona les disfuncionalitats que es provoquen a la societat del benestar, especialment des de l'esquerra, almenys la socialdemocràcia, els pressuposts de les administracions resulten insuficients per cobrir les demandes socials des del punt de vista de servei social en un sentit ampli. En aquestes circumstàncies molts d'elements reformistes queden burocratitzats per l'estructura obsoleta de les administracions estatals, i l'Estat nació entra en crisi perquè ja no ens serveix com a estructura centralista i poc operativa per satisfer les demandes des de la base del social, i més si considerem que a la societat actual s'accentuen les contradiccions entre el benestar econòmic i l'avenç cultural.

L'avenç no s'hauria de limitar a la mala consciència pública de les administracions —cobertura del salari social, o subsidi de l'atur—, els problemes són estructurals, i van més enllà, el progressiu desmantellament de l'Estat del benestar en un context d'exclusió social resulta deshumanitzador i es donen molt poques alternatives que resultin superadores d'aquesta problemàtica (Fortuny, R.; Bennassar, B. 1996, Informe Càritas-Mallorca sobre 1995, 1996, Baltasar, B.; Miret, E. 1995, S.O.S. Racismo 1996).

2. Crítica a la modernitat

Hi ha veus que, quan parlen de la crisi, n'assenyalen algunes de les víctimes més significatives, com és el cas de Luis de Sebastián (1988. *Naufragi d'utopies? què cal salvar*. Pàg. 60-67), que assenyala, entre altres: el Tercer Món, els sindicats, l'Estat del benestar, la socialdemocràcia, la joventut, etc., moltes vegades víctimes de la dialèctica contradictòria dels agents implicats en aquesta cultura de l'aparença, amb voluntats polítiques definides des dels àmbits dels interessos particulars, privats i dels grups de pressió, especialment econòmics.

Si hi ha crisi de la societat del benestar, hi ha crisi de l'Estat del benestar. Tot això, en el context de la crisi de la societat moderna i capitalista, és una tendència de la societat actual, i és així que el coneixement sociològic adquireix una dimensió, un lloc en el conjunt de les ciències socials i humanes, ja que la sociologia neix i es desenvolupa en el context de la societat contemporània en un marc de convulsió social i de consolidació de l'estructura de la societat moderna. Conèixer el funcionament de la societat i impulsar un model de societat nova era l'aspiració dels primers sociòlegs per dissenyar el futur

de la societat que vivien (Durkheim, E.; Marx, K.; Weber, M.; Simmel, G. Vegeu també Ritzer, G. 1993).

La societat del benestar té els antecedents ja en la Il·lustració i el positivisme vuitcentista, i l'Estat del benestar neix fonamentalment segons els plantejaments social-demòcrates com a Estat corrector de les desigualtats socials. Però es partia d'una societat de canvi i d'una necessitat d'un nou model de societat capitalista i es volia corregir les seves disfuncionalitats, necessitat de planificar la societat (Mishra, R. 1994). Ciència i tecnologia són les aspiracions de modernització no humanista de la societat i punt de mira d'un humanisme conservador i crític, però no sempre progressista en el sentit de transformació social i cultural, encara que sí a nivell econòmic.

N'hi ha fins i tot que pensen que des de la Il·lustració fins ara no hi ha hagut ruptura, però vivim un procés de desradicalització de la modernitat, i una vegada consolidada, entronitzada, cal explicar-ne les conseqüències negatives i els límits, diu el sociòleg Emilio Lamo de Espinosa (Santa Cecília, C. 1996. Pàg. 18), estat que la societat del benestar actual ha posat en crisi, i les necessitats universals que s'han de cobrir no arriben a ser cobertes, excepte, parcialment, en països com Suècia, que es troben en l'origen d'aquestes polítiques socials (plena ocupació, educació per a tots, evitació de la pobresa com a Estat benefactor, etc.), i sempre en un àmbit de dretanització, com per exemple a Anglaterra. La privatització és una de les pretensions de les forces devaluadores de les polítiques neoconservadores que gradualment es van imposant a Europa (*Naufraji d'utopies? què cal salvar*, op. cit.).

Les intencionalitats oficials parcials no són suficients en una aparent mundialització de les problemàtiques, i fins i tot concretant en una regió, per exemple, afirmacions com: «Les polítiques de benestar social han de donar resposta a les necessitats dels ciutadans, han de prevenir la marginació i la pobresa, i han de potenciar la defensa dels drets, la igualtat d'oportunitats i la integració social» (editorial, *Re. Acció Social*, octubre de 1995. Pàg. 1) resulten insuficients, les solucions han d'anar a resoldre les causes evidents del perquè de les desigualtats i noves exclusions socials, si no, es queda en una bona voluntat, però de caire paternalista i de mala consciència, sense anar a l'arrel del problema.

Molts són els problemes que aquest tipus de societat ha de resoldre d'implicacions socials, econòmiques i culturals, problemàtica de la joventut, immigració, identitat cultural, en definitiva, veure l'arrel dels desequilibris conflictius del model de societat del benestar que són vigents, i les possibles alternatives.

Les característiques de la societat del benestar, sobretot en el marc de la tecnocràcia, plantegen una problemàtica que condiciona tot el que s'anomenen reptes de la societat moderna —atur i sistema productiu. Aquesta es veu limitada per la cibernetització, que gradualment ho envaeix tot.

Es planteja una nova temàtica sobre els valors. La crisi dels valors tradicionals considerats sòlids i transcendents afecta la visió que tenim de la realitat i la nostra participació en la vida quotidiana. La tecnocràcia també impulsa uns determinats valors, en un context secularitzador: eficàcia, rendibilitat, progrés material, probablement afins al funcionalisme estructural amb una perspectiva conservadora de l'anomenada crisi de valors per aconseguir una cohesió social estable. Individualisme modern i competitiu, poc solidari. Encara que hi hagi minories que reaccionin de manera diferent, sovint amb l'aparència dels efectes d'una mentalitat religiosa secular.

3. Cultura, estandardització i diversitat

Cultura. Diversificació estandarditzada de cultura social, pluralisme cultural i multicultural. Els valors ens duen a considerar la importància de la cultura, de la socialització i l'educació en una societat on l'escola es veu desbordada per la mentalització ambiental a través dels canals d'informació socialitzadors no escolars o no institucionals, que tenen una incidència mediàtica en la vida quotidiana, elements que són els que marquen les diferències o desigualtats educatives.

La realitat és que a la nostra societat hi ha una estructura social jerarquitzada, que provoca unes relacions de dominància que es reflecteixen en els àmbits socioculturals que condicionen la socialització continuada i incompleta. En conjunt podem dir que la situació de les desigualtats culturals i educatives difícilment se superarà si no s'aconsegueix un model de societat on es respectin les cultures minoritàries, i d'alguna manera se supera aquest joc de jerarquització cultural amb una tendència a l'aculturació colonitzant per part de les cultures dominants, i mentre no es respecti la identitat cultural d'acollida i la territorial, qüestió molt difícil en la situació actual, en què el gran déu secular és «l'Economia», deïficada per l'acumulació de capital.

Crec que la sociologia resulta una eina vàlida, des del punt de vista de ciència social, per analitzar aquesta complexitat, tant des del punt de vista macrosociològic com microsociològic. Això vol dir que ens pot ajudar a aclarir el paper de la modernització en processos d'assimilació cultural i d'aculturació enfront dels de multiculturalitat plural, on els Estats nació occidentals han jugat un paper determinant en el sentit de canalitzar una mena d'imperialisme cultural potenciat des del capitalisme, i l'educació multicultural esdevé una utopia universalitzadora.

En el context de la socialització i l'educació, l'«educador», és a dir, la persona que pretén socialitzar els individus en procés d'integració en una societat concreta i diversa com les actuals, ha de conèixer la realitat macrosociològica de la situació jeràrquica de les cultures, i al mateix temps comprendre la necessitat d'una comunitat concreta per la seva identitat cultural i prevoure la tendència actual a l'«universalisme» despersonalitzador i deculturador o colonitzador, i enfortir un procés culturitzador en el respecte a la diversitat, en especial per les cultures minoritàries i desfavorides. Només així pot ajudar les persones en procés d'integració social a adquirir consciència social.

Per altra banda, coneixem intents, un tant insuficients i folkloritzants, d'educació multicultural, en el cas dels magrebins de la Pobra o dels gitanos de diversos barris de Palma, que resulten insuficients. Hi ha projectes d'integració familiar tant en el cas de la Pobra amb els magrebins (*Diario de Mallorca*, 29 de gener de 1994, Pàg. 16), amb una forta problemàtica, com en el cas dels gitanos a Palma (*Última Hora*, 18 de febrer de 1994, Pàg. 36-37), sense gaire ambicions culturitzadores, sinó més aviat simplement integradores de forma molt parcial a la realitat que els envolta.

Immigració, brots de racisme i xenofòbia són problemàtiques en l'àmbit de la societat del benestar europea i urbana, que ens reflecteixen la intolerància existent, i el que no puc assegurar és que una institució com l'escola, que fins ara el que ha pretès ha estat legitimar les cultures dominants, establertes, que reproduïx desigualtats socials, de cop i volta pugui oferir una dimensió tan intercultural com a vegades, aparentment, es pretén amb un llenguatge pedagògic poc aclaridor o amb intencionalitats inconfessables (*Justícia i Pau*, 1992. Hidalgo, A. 1993).

La dominància cultural i les seves conseqüències jerarquizadores segueixen provocant conflictes i un assimilacionisme cultural revestit de democràcia poc transparent, i encobrint un autoritarisme ignorant (Hannou, H. 1992).

En aquesta desigualtat cultural cal esmentar altres formes de discriminació i exclusió cultural, com és el cas dels indígenes de Llatinoamèrica: en tenim un exemple en l'exclusió soferta pel poble maputxe a la Patagònia, (Argentina), que viu un procés d'aculturació extintor (Mulet, B. 1996).

Una cosa sí que és evident: la «normalització cultural» d'una comunitat, d'un poble, d'una col·lectivitat, no implica tan sols la llengua, ni és una qüestió de llengua estàndard, ni culta, sinó que implica una dinàmica cultural, si no, no és més que una folklorització cultural (Mulet, B.; Oliver Adrover, J. 1987).

Pot ser que sigui una inconsciència deculturadora de la nova civilització postmoderna o que la interculturalitat pretengui ser més una forma de nova Il·lustració integradora, per poder sotmetre a la modernització les cultures minoritàries.

4. Vida quotidiana i canvi social

Això ens duu a parlar de canvi social i vida quotidiana. Un canvi social eminentment evolucionista més que transformador de l'estructura social en un sentit de superació de les problemàtiques generades a la societat moderna i del benestar; el que ens fa redefinir la societat del benestar amb un creixement sense limitacions, especialment econòmiques, que en algun moment es faran absolutament necessàries per superar els grans desequilibris que s'han provocat.

La qualitat de vida ens ho exigirà. Les dependències generades per la tecnologia actual ens dirigeixen cap a un règim de vida que crea noves necessitats i nous comportaments i que ens pot conduir a situacions anòmiques i de mala salut col·lectiva. Ara ja no podem donar la culpa simplement a les modes importades dels Estats Units o a l'americanyització a través de la Coca-Cola o dels texans, ara l'estandardització va molt més enllà i comença pels més petits i segueix pels més grans sense excepció.

Ens toca viure sota el signe de la «urbanitat de disseny» (Pol, A. 1994) amb un refinament vulgaritzat, condicionats per les normes de comportament modern fonamentades en uns principis altre temps prohibits: els nins devien respecte i consideració als pares, ara són els pares qui protegeixen els fills i es veuen abocats a dependre de les seves indicacions.

Ara els nins no poden jugar al carrer perquè hi passen molts de cotxes o per inseguretat ciutadana, no juguen a bolles, o a plantats, més aviat es troben davant la TV o a l'ordinador o davant les màquines. Les festes d'aniversari les fan a les hamburgueseries de moda, i es perden les festes més casolanes, perquè, entre altres coses, els pares no tenen temps per estar pendents de tot el procés, i per comoditat. Les grans superfícies comercials són la vulgarització del consumisme actual que ens envolta tant a grans com a petits.

Grans organitzacions, multinacionals, bancs, caixes d'estalvis, massifiquen i organitzen la nostra vida i les nostres relacions econòmiques i socials, ja no pagam en metàl·lic, hem de disposar de targetes de crèdit, i no som més que un número que ens controlen de manera arbitrària i no sempre de forma confessable.

Ara ja no és el telèfon que ens fa poder «comunicar-nos» amb altres, és el correu electrònic, el fax, el mòbil, aviat podrem relacionar-nos amb exclusivitat sense cap tipus

de contacte humà per resoldre situacions d'allò més sofisticat que ens puguem imaginar, haurem entrat en el mercat sense adonar-nos-en, és una forma més de deshumanització.

Desequilibris socials, nord-sud, noves exclusions socials. La mobilitat de població actual és accentuada i per res no duu un procés d'estancament, si no, mirau la preocupació que hi ha en els països europeus més poderosos i la situació de la mà d'obra barata pròvenent de cultures fins ara considerades subdesenvolupades. I vegeu l'explotació d'indrets com el Brasil, Indoxina, Tailàndia i països considerats del Tercer Món, no tan sols a nivell econòmic, sinó també humà i cultural.

La mentalització postmoderna, herència de la modernitat, no ha trobat el punt d'objectivitat que cercava i es veu desbordada per la mateixa societat tecnològica, que, amb la seva dinàmica, ens redueix en les relacions socials en el nostre àmbit casolà, individual i en un tipus de comunicació de nul·les característiques interpersonals (Castells, M., *El País*, 31 de desembre de 1994).

El camí de la mort de la història, de les ideologies, de les utopies, indicat pels postmoderns, ens pot obrir el camí de noves formes deculturadores i poc superadores dels conflictes socioculturals existents en nom d'una objectivització inexistent i d'una harmonia social poc creïble. És el joc a la tecnocràcia dels *yuppies*, tecnòcrates, experts, que ens dissenyen la vida plena d'insatisfaccions o de satisfaccions *light*. Llavors la solidaritat, la tolerància, els moviments d'alliberament nacional, l'ecologisme, el feminisme, quin paper juguen a la societat actual, moltes vegades al marge del joc polític tradicional; amb una paraula, la contestació i els conflictes socials, no són ideologia?

En la cultura participativa impulsaria els moviments socials com a tals, sense tanta burocratització i autoritats encobertes pel vot. Si no es propicien millors condicions de participació col·lectiva, els moviments socials queden devaluats i es veuen impotents davant les estratègies polítiques corporatives dels polítics i dels partits, a qui interessa institucionalitzar les demandes socials, però sense conflictes i amb un consens que sempre afavoreix la seva visió de la realitat (Petràs, J. 1996). De totes maneres, hi ha poders i poders, però la dretanització i el conservadorisme a Europa són bastant evidents, això dificulta el camí cap a una democràcia més participativa.

5. La joventut i la modernitat

La joventut i la problemàtica de la seva integració social són elements per comprendre les seves característiques socioculturals. En una societat que utilitza els valors tradicionalment juvenils com salut, energia física, bona imatge, hi hem de sospitar una manipulació, no tan sols dels valors juvenils, sinó de la joventut mateixa.

La joventut sovint és tractada com un problema social, propens a la desviació social, a la delinqüència, a la inadaptació; i els adults? basta fullejar els diaris per comprendre el grau de tergiversació que ens fan d'aquesta temàtica. Fins i tot els poders públics es dignaren l'any 1985 a celebrar l'Any Internacional de la Joventut, com a forma paternalista per demostrar interès per la problemàtica dels joves.

Els joves en conjunt, atès que endarrereixen la incorporació plena al treball i a la cultura, disposen de menys recursos, i per això fan una vida consumista de poca volada, ja que no poden adquirir fàcilment un habitatge, cotxes, productes de luxe, mobles, etc., fins on no arriba l'ajut familiar (Petràs, J. Op. cit. Pàg. 53).

De totes maneres, és veritat que l'exaltació del jove és evident (Aranguren, J. L.

1985), però la joventut es considera una etapa imperfecta de la vida, en què cal formar el jove i adaptar-lo a la societat perquè en un determinat moment li sigui útil, la qual cosa ens fa afirmar que la preocupació pels temes de la joventut, com a fenomen sociocultural, té un caire paternalista. Es pot considerar com un invent de la societat del benestar, per justificar d'alguna manera la seva ocupació en el temps. El temps segons les necessitats del poder, en termes de tenir entretinguda la joventut mentre no s'integri a la vida social adulta, probablement molt d'acord amb algunes de les idees i explicacions d'autors que ens analitzen sociològicament les desigualtats culturals i educatives de la societat occidental i capitalista —Bowles i Gintis, Carnoy, Baudelot i Establet, Althusser i Willis— per assegurar a la burgesia la seva preponderància en el capital cultural, que sovint ha d'acumular a través de la inversió en aquests capítols d'educació i cultura, per, tot i les seves contradiccions, tenir el domini de les regles de joc en el món econòmic.

No hi ha una sola joventut, sinó diverses joventuts, en una etapa de la vida que de cada vegada resulta més àmplia en el temps, ja que de cada vegada la societat incorpora més tard a la vida adulta les capes més joves de població, almenys des del punt de vista del sistema productiu i la plena incorporació a la presa de decisions. Un exemple n'és la pròrroga de la sortida de l'ensenyament obligatori, la sortida dels joves de la llar familiar, el procés d'aparcament dels joves (Moncada, 1979, 1983; Bettelheim, B. 1982), encara que vegem cares molt joves en els diversos càrrecs polítics, amb un marcat caràcter neoconservador (Rodríguez, J. 1996. Pàg. 32-48).

Aquestes diverses joventuts, segons els grups, les classes socials, les subcultures socials, varien en el comportament, segons els interessos, formes de relació i moment de la dinàmica de la societat.

En conjunt, la temàtica de la joventut la podem considerar des de la perspectiva d'una trilogia, estudi-treball-oci. Aquest conjunt conforma una part de l'explicació de les qüestions més debatudes referides a l'adolescència. Universitat, inserció dels joves al món laboral i ocupació en el temps «lliure» són els elements que normalment s'utilitzen per instrumentalitzar políticament gran part d'aquest col·lectiu (Schwartz, B. 1985; Coleman, J.; Husén, T. 1989).

El lleure resulta una de les peces més explotades pels adults en relació amb la utilització dels joves, ja sigui per la seva formació per a la societat del futur, ja sigui pel seu potencial mercat. La joventut pot ser considerada com un objecte de consum. Per a la joventut mateixa el lleure és un tema de demanda, considerat com un element important de desenvolupament quotidià, però sovint conduït pels adults sense tenir en compte els interessos dels joves. Els prepara per a una tendència a una societat de l'oci on el paper del treball queda reconverit en una redistribució.

La Universitat i el paper de la joventut cal considerar-lo en la seva dimensió perquè cada vegada més es converteix en una eina de selecció social, en una societat credencialista, on el paper és un valor en si mateix i depèn de la dinàmica que impulsi la joventut amb la seva minvada participació en la consolidació d'un determinat model universitari, malgrat el neocentralisme vigent (Collins, R. 1989). A les Illes ens toca de prop aquest forma de burocratització moderna.

En una societat del benestar, Mallorca és part d'aquest model, vegeu si no la seva renda per càpita; malgrat que puguem fer les corresponents matisacions, a la joventut se la mentalitza, «culturitza», socialitza segons les exigències del model d'estructura social i segons la tasca encomanada pels adults, que cada vegada més s'adequa a les condicions de vida ciutadana i urbana. Les exigències del mercat de treball fan variar les polítiques

educatives actuals, i la tecnocràcia educativa facilita els plantejaments dels reformistes pel que fa a una més gran preocupació per adequar la socialització i l'escola a la transició al món del treball dels joves (Peirò, J.M.; Moret, D. 1987).

La joventut es pot considerar com una de les víctimes d'aquest tipus de societat, conseqüència dels models de vida urbans desenvolupats en un ambient tecnocràtic en el qual, certament, hi ha hagut conquestes, especialment a l'àmbit legal més que no al real, que afecten determinats sectors de la població, ja que el desenvolupament actual ha possibilitat certes comoditats quotidianes que altre temps eren patrimoni de minories o bé cren inexistents, sobretot degudes a les noves formes incorporades al model de vida socioeconòmic imperant: el capitalisme reciclat a l'europea i urbà.

No s'ha d'oblidar, a les Illes, que provenim d'un model de societat més aviat tradicional i eminentment rural, on l'estructuració de la societat del benestar ha pogut jugar el seu paper, amb el suport de l'Estat del benestar, encara que aquest avui estigui en crisi.

Hi ha elements de la manipulació del tema de la joventut que es reflecteixen en aquesta cultura de l'aparença, de la superficialitat o de la imatge externa, de la qual la modernitat gaudeix, i es deixen de banda o es deixen sense satisfer altres necessitats de relació i emocionals de caire més profund.

El cultiu del cos i l'esport, el consumisme i la competitivitat, en detriment de l'esforç sense compensació, són valors de la societat moderna que tergiversen la mentalitat juvenil, fins i tot en termes d'utilització del lleure.

El pragmatisme regnant a la societat no deixa d'influir en la joventut, voltada de la tecnocràcia individualista, on la qualitat de vida es confon amb la capacitat material de l'adquisició de béns: esperen una assegurança de vida, una contrapartida pels serveis prestats, amb el suport de les noves burocràcies educatives, cosa que desemboca en una fàcil adaptació a l'estructura social.

Però veiem que els problemes de la societat del benestar, les insuficiències de l'Estat del benestar: la privatització d'aquest i de la vida, el mercat laboral i la seva flexibilització, les falsedats en les polítiques d'igualtat social i educativa, els efectes de l'economia submergida, etc., són problemes socioeconòmics que afecten directament els joves i que la dinàmica social actual no pot resoldre seguint amb el model actual (Martín Serrano, M. 1991; Navarro, M.; Mateo, M. J. 1993). Això no vol dir que no hi hagi alternatives en aquest món de part de la joventut: moviments alternatius, ecologisme, cooperació, solidaritat, voluntariat, iniciatives culturals, de teatre, música, etc. són elements d'esperança per a la vida d'aquesta joventut, en contraposició a les situacions anòmiques que es produeixen a la societat actual: racisme, violència, consumisme, intransigència, exclusió social, etc., i fenòmens de deculturació i aculturació, que ens deixen sense referents vàlids per a la transformació social o el canvi social a partir de la superació de la nostra pròpia cultura.

Cloenda

Els lligams amb la natura, implicacions amb el medi, participació comunicativa, humanisme crític, interculturalisme, identitat cultural, solidaritat cooperativa, són elements alternatius en contraposició a les contradiccions que ofereix la societat actual.

També un pensa que les institucionalitzacions de les problemàtiques renovadores i fins i tot innovadores cauen en la burocratització quan perden la incertesa i el clímax en

el context en què foren ideades, i és per això que un pensa que la perspectiva de futur no pot ser apocalíptica, sinó que pot tenir un cert retorn a una vida no tan complicada i de més qualitat a tots els nivells de la vida humana, no en alguns i parcialment.

La qüestió és que el sistema de poder i l'estructura social es reciclin i superin els conflictes d'una manera menys violenta, encara que, des d'una òptica crítica, el futur ens planteja molts d'interrogants. L'anomenada crisi de la societat actual es planteja a tots els àmbits de la societat, tant des del punt de vista global (macrosociològicament), com des del punt de vista del més concret (microsociològicament). Cultura, societat, economia, des d'un punt de vista global, i les institucions, Església, família, escola, Estat, des del més concret, o des del punt de vista estrictament cultural, valors, costums, formes de vida, tradicions, ens fan pensar en una sortida cap endavant on el redreçament cultural vingui per la superació de la pròpia identitat col·lectiva i individual i no tan sols pel dirigitisme cultural vigent.

Aquest fenomen probablement generarà inseguretat als ciutadans, especialment amb perspectiva de futur, i provocarà en les persones un cert desencís davant les possibilitats que li ofereix la vida quotidiana, si no trobam les formes de realització personal i col·lectiva adients.

És clar que el ciutadà i la ciutadana de la societat urbanitzada se senten socialment poc solidaris i immersos en una convivència altament competitiva, individualista, i és precisament per això que calen alternatives que potenciïn una nova forma d'entendre les relacions humanes i socials per satisfer les necessitats individuals i col·lectives on els conceptes de solidaritat, comunicació, participació, siguin un fet normal, i els conflictes no se superin per la violència, sinó pel diàleg i serveixin per a l'alliberament personal i col·lectiu.

És del tot evident que la pretesa harmonització de la societat i de les institucions dels funcionalistes, almenys des del seu punt de vista d'anàlisi de la societat, avui en dia no és real, i per tant, els conflictes d'interessos persisteixen, moltes vegades disfressats per una mentalització «modernitzadora» de la convivència social des del poder, i es provoquen disfuncionalitats inevitables.

La socialització es queda en un procés d'adaptació a la societat, i l'aparent culturització educativa, en una aculturació estandarditzadora que juga amb la diversitat jerarquitzada de les cultures, on el canvi resulta neoconservador i els papers diversos que cada un fa a la societat, sigui jove o adult, estan predisposats pel funcionament mateix de la societat.

Bibliografia

A. C. (1994): «Un plan de integración nacional incluye a los magrebíes de Sa Pobra». *Diario de Mallorca*, 29 de gener. Pàg. 16.

ALARCO, CLAUDIO (1981): *Cultura y Personalidad en Ibiza*. Editora Nacional, Madrid.

ALEY, ALBERT (1984): *Crisi, Atur i Canvi social*. Edit. Pòrtic, Barcelona.

ALTHUSSER, L. (1874): *Escritos*. Edit. Laia, Barcelona.

- ARANGUREN, JOSÉ LUIS (1986): *Bajo el signo de la Juventud*. Edit. Salvat, Barcelona.
- BALTASAR, BASILIO (1995): «La ciudad y sus marginados». A: *Palma. Ciutat del segle XXI*. Edit. Los Iconos de Ferrón. Palma de Mallorca. Pàg. 107-128.
- BAUDELLOT, C.; ESTABLET, R. (1976): *La Escuela capitalista en Francia*. Siglo XXI, Madrid.
- BERGER, P. L. (1974): *Un mundo sin hogar*. Edit. Sal Terrac, Santander.
- BERGER, P. L.; KELLNER, H. (1985): *La reinterpretación de la Sociología*. Espasa-Calpe, Madrid.
- BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. (1968): *Construcción social de la realidad*. Edit. Amorrortu, Buenos Aires.
- BERIAIN, JOSETXO (1990): *Estado de Bienestar, Planificación e Ideología*. Edit. Popular, Madrid.
- BETTELHEIM, BRUNO (1981): *Educación y vida moderna*. Edit. Grijalbo, Barcelona.
- BONETE, ENRIQUE (1995): *La faz oculta de la modernidad*. Edit. Tecnos, Madrid.
- BOURDIEU, P.; PASSERON, J. C. (1967): *Los estudiantes y la cultura*. Edit. Labor, Barcelona.
- ÍDEM. (1977): *La Reproducció*. Edit. Laia, Barcelona.
- BOWLES, S.; GINTIS, H. (1981): *La instrucción escolar en la América capitalista*. Edit. Siglo XXI, Madrid.
- CARBONELL, JAUME (1994): *L'Escola: entre la utopia i la realitat*. Edit. EUMO, Vic.
- CARNOY, MARTÍN (1985): «Educación, Economía y Estado». *Rev. Educación y Sociedad*, núm. 3. Pàg. 7-51
- CASTELLS, MANUEL (1984): «La nueva crisis urbana». *El País*, 31 de desembre. Pàg. 7-8
- CELA CONDE, C. J. (1979): *Capitalismo y campesinado en la isla de Mallorca*. Edit. Siglo XXI, Madrid.
- CHOMSKY, NOAM (1992): *Ilusiones necesarias. Control del pensamiento en las sociedades democráticas*. Librerías/Prodhufo, Madrid.

- COLLINS, RANDALL (1989): *La sociedad credencialista*. Edit. Akal, Madrid.
- COLEMAN, JAMES S.; HUSÉN, TORSTEN (1989): *Inserción de los jóvenes en una sociedad en cambio*. Edit. Narcea, Madrid.
- DIVERSOS AUTORS (1988): *Naufragi d'utopies? Què cal salvar*. Edit. Claret, Barcelona.
- DURKHEIM, EMILE (1975): *Educación y Sociología*. Edit. Península, Barcelona.
- FERNÁNDEZ ENGUITA, M. (1995): *La Escuela a examen*. Edit. Pirámide, Madrid.
- EDITORIAL, *REVISTA ACCIÓ SOCIAL*. Octubre de 1995. Pàg. 1.
- FLECHA, RAMON (1990): *La Nueva Desigualdad Cultural*. Edit. El Roure, Barcelona.
- FORTUNY, ROMÀ; BENNÀSSAR, BARTOMEU (1996): *Exclosos... Per què?* Edit. Claret, Barcelona.
- GIDDENS, ANTHONY (1992): *Sociología*. Alianza Universidad, Madrid.
- GINER, SALVADOR (1971): *Estructura social de la llibertat*. Edicions 62, Barcelona.
- GOLDTHORPE, J. E. (1977): *Introducción a la Sociología*. Alianza Universidad, Madrid.
- GÓMEZ, M.; SÁNCHEZ, P.; DELA PUERTA, E. (Comp.) (1992): *El cambio tecnológico hacia el nuevo milenio*. FUHEM-Icaria, Madrid.
- HERNÁNDEZ, L. (1994): «La escuela un lugar atractivo para los niños gitanos». *Última Hora*, 18 de febrer. Pàg. 36-37
- HIDALGO, ALBERTO (1993): *Reflexión Ética sobre el Racismo y la Xenofobia*. Editorial Popular, Madrid.
- INFORME CÀRITAS MALLORCA sobre 1995*. 1996.
- JASSO, VICENÇ; MULET, BARTOMEU (1984): «El multiculturalisme i la formació dels mestres». *Rev. Interaula*, juny- setembre. Pàg. 19-20.
- JUSTÍCIA I PAU.(1992): *Immigració, racisme i xenofòbia a Mallorca*. Edit. El Tall, Mallorca.
- KENNEDY, PAUL (1993): *Hacia el siglo XXI*. Edit. Plaza y Janés, Barcelona.
- LERENA, CARLOS (1983): *Reprimir y Liberar*. Edit. Akal, Madrid.
- LORÉS, JAUME (1984): *Societat, Cultura i Pensament*. Edicions 62, Barcelona.

- MEMÒRIA VIVA (1996): «La decadència del model tradicional». 15 de març.
- MARÍN, E.; TRESSERRAS, J. M. (1994): *Cultura de masses i postmodernitat*. Edicions 3 i 4, València.
- MARTÍN SERRANO, M. (1991): *Los Valores Actuales de la Juventud en España*. Ministerio de Asuntos Sociales, Madrid.
- MARX, KARL (1980): *Elementos fundàmentales para la crítica de la economía política*. Siglo XXI, Madrid.
- MISHRA, RAMESH (1994): *El Estado de Bienestar en la Sociedad capitalista*. Ministerio de Asuntos Sociales, Madrid.
- MÉNDEZ, LUIS (1983): «La juventud (Interpretaciones conceptuales)». *Rev. Cuadernos de Realidades Sociales*, gener. Pàg. 5-20.
- MONCADA, ALBERTO (1983): *Más allá de la educación*. Edit. Tecnos, Madrid.
- MULET, BARTOMEU (1984): «Experiències d'Educació multicultural a Mallorca». *Rev. Interaula*, juny-setembre. Pàg. 45-46
- MULET, BARTOMEU; OLIVER ADROVER, JAUME (1987): «Impacte Musical». *Butlletí Informatiu de la UIB*, 10 de març. Pàg. 8.
- MULET, B. (1996): «Sociologia de l'aculturació i la política educativa a l'Argentina contemporània. Río Negro-Bariloche (1980-1991)». En premsa. *Actes de la V Conferència de Sociologia de l'Educació*, Tarragona.
- NAVARRO, PÍO J. (1983): *Sociedades, pueblos y culturas*. Edit. Salvat, Barcelona.
- PEIRÓ, JOSÉ; MORET, DANIEL (1987): *Socialización laboral y empleo juvenil: transición de la escuela al trabajo*. Nau Llibres, València.
- PETRAS, JAMES (1996): «Informe. Qué ha pasado en España». *Ajoblanco*, març. Pàg. 41-56
- POL I MARCÚS, ANTONI (1994): *Urbanitat de disseny*. Di7 Grup d'Edició, Binissalem.
- RITZER, GEORGE (1993): *Teoría Sociológica Contemporánea*. Mc Graw Hill, Madrid.
- RODRÍGUEZ, CABRERO (comp.) (1991): *Estado, privatización y bienestar*. FUHEM-Icaria, Madrid.
- RODRÍGUEZ, JESÚS (1996): «Vista a la derecha». *El País Semanal*, 9 de juny. Pàg. 32-48

- ROTGER, JOSEP M. (coord.) (1990): *Sociologia de l'Educació*. Edit. EUMO, Barcelona-Vic.
- SÁNCHEZ HORCAJO, J. J. (1979): *La cultura. Reproducción o cambio*. C.I.S., Madrid.
- SANTA CECILIA, CARLOS G. (1996): «Emilo Lamo de Espinosa». *Rev. El País*, 18 de maig. Pàg. 18.
- SEBASTIÁN, LUIS DE. (1988): «La seguretat davant l'ofensiva de les forces conservadores». A: *Naufragi d'utopies*. Op. cit. Pàg. 55-67
- SIMMEL, GEORGE (1976): *La filosofía del dinero*. Instituto de Estudios Políticos, Madrid.
- SCHWARTZ, BERTRAND (1885): *La inserció social i professional dels joves*. Diputació de Barcelona, Barcelona.
- TEZANOS, JOSÉ F. (1992): *La explicación Sociológica: Una introducción a la Sociología*. UNED, Madrid.
- TOURAINÉ, ALAIN (1993): *Crítica de la modernidad*. Edit. Temas de Hoy, Madrid.
- Vicens, Jesús (1995): *El valor de la salud*. Edit. Siglo XXI, Madrid.
- VILLATORO, V.; BENNÀSSAR, B. (1988): *Compromís per a la utopia*. Conselleria de Cultura, Ciutat de Mallorca. Pàg. 9-33.
- WEBER, MAX (1944): *Economía y Sociedad*. Edit. F.C.E., México.